

Nr 27

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner
angående mandatperioden för stads- och
kommunalfullmäktige samt landstingsmän.*

Ärendet

I detta utlåtande behandlas de likalydande motionerna I: 155 och II: 207. Texten är tryckt i första kammaren.

Motionärer är i *första* kammaren herr Ahlmark (fp) samt fru Elvy Olsson (cp) och herr Wirtén (fp) och i *andra* kammaren herr Ullsten (fp) samt herrar Larsson i Umeå (fp), Antonsson (cp) och Ringaby (h).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådan ändring i kommunallagen att mandatperioderna för stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige och landsting så långt som möjligt bringas att sammanfalla med den ordning som skisseras i motionen och redan i stort sett praktiseras i Stockholms stad».

Gällande bestämmelser

Mandattiden för kommunal- och stadsfullmäktige samt landstingsmän är för närvarande fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det då valet skett, enligt stadganden i 8 § kommunallagen (KL) och 9 § landstingslagen. Enligt 8 § kommunallagen för Stockholm gäller för stadsfullmäktige i huvudstaden en mandattid på fyra år med början den 15 oktober det år då valet skett. I samband med vårriksdagens beslut om en partiell författningsreform har antagits lagändringar, som skall träda i kraft samtidigt med denna och som innebär att de angivna mandattiderna förkortas till tre år.

Några historiska uppgifter

Nu gällande föreskrifter om mandattiderna för de kommunala beslutande församlingarna har gammalt ursprung. Bestämmelser om fyraårig mandattid med början den 1 januari året närmast efter valåret gällde redan före 1922 för *landskommuner* och *städer* — utom för Stockholm — och infördes nämnda år även för *landsting*.

Bestämmelserna bör ses i samband med *föreskrifterna om valtid*. Fr. o. m. 1922 skulle landstingsvalen — liksom andrakammarvalen — i princip äga rum tredje söndagen i september medan kommunal- och stadsfullmäktigeval skulle förrättas

under tiden 16 september—20 oktober resp. 16 september—30 november, dock alltid på annan dag än landstingsmannavalet inom valdistriktet. I *Stockholm* skulle stadsfullmäktigeval emellertid liksom tidigare äga rum i mars månad. 1926 upphävdes förbudet mot att sammanföra landstingsval med kommunal- och stadsfullmäktigeval och den 13 september utsattes som första dag för förrättande av sistnämnda båda slag av val. I stor utsträckning började nu dessa val ske samtidigt. 1936 sammanfördes landstingsvalen och stadsfullmäktigevalen i rikets samtliga städer — alltså även i *Stockholm* — obligatoriskt till tredje söndagen i september. 1942 föreskrevs det att även kommunalfullmäktigevalen skulle förrättas denna dag.

Mandatperioden för *stadsfullmäktige i Stockholm* har aldrig sammanfallit med kalenderår utan alltid avsett fyra s. k. tjänstgöringsår, ursprungligen löpande fr. o. m. den 1 april valåret. I samband med ändringen av valtiden 1936 beslöts, att mandattiden skulle räknas fr. o. m. den 1 oktober valåret. Vid poströstningens införande 1942 framflyttades mandatperiodens början till den 15 oktober.

Tidigare överväganden

En omläggning av mandattiderna för kommunal- och stadsfullmäktige, så att dessa började löpa tidigare än den 1 januari året efter valåret, övervägdes i propositionen (nr 107) i samband med ändringarna 1926 av bestämmelserna om kommunalval men ansågs då inte böra ske.

Frågan aktualiserades även under förarbetena till 1936 års ändringar i vallagstiftningen. I det första departementsutkastet till lagändringar föreslogs att mandattiden för stadsfullmäktige i *Stockholm* skulle i likhet med övriga stadsfullmäktige i riket börja den 1 januari året närmast efter valet. ÖÄ och stadsfullmäktige i *Stockholm* framhöll i remissyttranden, att det med hänsyn till den kommunala organisationen i *Stockholm* skulle medföra vissa olägenheter att låta stadsfullmäktiges mandattid börja så sent. De förordade i stället att den fick börja redan den 1 oktober. I propositionen (nr 12) fann sig departementschefen kunna tillgodose de särskilda stockholmsönskemålen. Av propositionen framgår att departementschefen även övervägt att föreslå att mandattiden för stadsfullmäktige i övriga städer skulle börja något tidigare än den 1 januari. Han hade emellertid avstått därifrån, då önskemål i sådan riktning inte framförts och då en ingående utredning av frågan borde föregå en dylik omläggning.

Genom 1949 års ändringar i 1924 års landstingslag (prop. 17, KU 2, rskr 60) flyttades tidpunkten för lagtima landstingsmöte från första måndagen i september till första måndagen i oktober. Detta innebar i motsats till vad tidigare gällt att landsting under år för landstingsval kom att sammanträda i sin äldre sammansättning efter det nyval ägt rum. Förhållandet uppmärksammades i förarbetena men ansågs inte utgöra något hinder mot reformen. Därvid åberopades i propositionen bl. a. att liknande förhållande rådde i fråga om såväl kommunalfullmäktige

som stadsfullmäktige — utom i Stockholm — utan att detta ansetts stötande eller olämpligt.

I förarbetena till nu gällande kommunallagar, dit tidigare bestämmelser om de beslutande församlingarnas mandatperioder överfördes i sak oförändrade, upptogs inte frågan om någon ändring därvidlag. Den särskilda ordningen för Stockholms vidkommande ansågs bära bibehållas. I detta sammanhang bör emellertid noteras, att i förarbetena till KL utförligt behandlades frågan om förhållandet mellan fullmäktiges och den kommunala styrelsens mandatperioder. En redogörelse för vad som förekom därvid och för denna fråga över huvud finns i KU 1967: 11.

Slutligen skall erinras om att författningsutredningen i sitt slutbetänkande »Sve- riges statsskick» (SOU 1963: 16—19) för riksdagens vidkommande föreslog, att valperioden efter lagtima val alltid skulle börja den 15 oktober valåret. Förslaget byggde på oförändrad valdag.

1967 års motioner

Samma yrkande som i nu förevarande motioner framställdes i motioner (I: 44 och II: 64) som behandlades under riksdagens vårsession 1967. Hemställan omfattade emellertid då även kommunala nämnder och styrelser. Motionerna behandlades av konstitutionsutskottet gemensamt med vissa andra motioner i huvudsakligen samma syfte. I sitt utlåtande (nr 11) anförde utskottet bl. a.:

Samtliga förevarande motioner åsyftar främst att genom ändrade bestämmelser om mandattiden för kommuns styrelse åvägabringa, att utgången av ett val till kommunens beslutande församling snabbare än nu slår igenom i styrelsens sammansättning. För närvarande gäller, utom för huvudstadens del, att styrelsens mandattid börjar löpa först ett år senare än den beslutande församlingens. — — —

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att en omprövning av reglerna om mandattiden för kommuns styrelse nu bör komma till stånd. Det framstår sålunda från principiella synpunkter som önskvärt, att styrelsen har såvitt möjligt samma mandatperiod som den beslutande församlingen. Utskottet tillstyrker därför att en utredning kommer till stånd rörande en reform i denna riktning. Utredningen bör avse såväl borgerliga som kyrkliga primärkommuner samt landstingen. — — —

Frågan om de beslutande församlingarnas mandattider berördes inte i utskottets skrivning.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag rörande ändrade bestämmelser om mandattiden för kommunernas styrelser enligt vad utskottet anförde. Blanka reservationer avgavs av *dels* herr Henningsson (s) och *dels* herrar Tistad och Hamrin i Jönköping (båda fp). Utskottets hemställan bifölls av riksdagen (rskr 56).

Genom tilläggsdirektiv den 15 juni 1967 uppdrogs åt *kommunalrättskommittén* att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Kommittén har i dagarna justerat ett betänkande i frågan. I detta föreslås, att nyvald kommunal församling vid sammanträde i december valåret skall utse kommunens styrelse m. m. för en mandattid med början vid nästa kalenderårsskifte.

Aktuellt betänkande

I det av en särskilt tillkallad utredningsman i juli i år framlagda betänkandet »Storlandstingets författning» (SOU 1968:35) föreslås för det blivande storlandstinget i Stockholms län — i de delar som här närmast är av intresse — följande ordning. Landstingsmännen skall ha treåriga mandattider, räknade från den 1 januari året efter valåret. Det nyvalda landstinget skall emellertid redan under valåret äga vissa befogenheter. Följande års budget skall sålunda antagas av det nyvalda landstinget senast den 15 november valåret. Det nyvalda landstinget skall vidare senast i december månad för perioder, som börjar vid följande kalenderårsskifte, välja styrelse m. m. — Kommunalrättskommittén har enligt en i betänkandet intagen uppgift uttalat, att den tillstyrker en lagstiftning efter huvudlinjerna i det av utredningsmannen framlagda författningsförslaget.

Motionerna

Motionärerna uttalar, att ett avskaffande av nu rådande eftersläpning i kommunala styrelser och nämnder inte är tillräckligt. De anser, att mandatet för fullmäktige och landsting bör upphöra så snart som väljarna avgett sina röster i ett kommunalval. De framhåller som viktigt att en ny ordning införs i god tid före nästa kommunalval.

Utskottet

Av den föregående redogörelsen har framgått, att en reform beträffande mandattiderna för kommunernas styrelser, innebärande bl. a. att de beslutande församlingarna skall välja styrelse redan samma år som de valts, är aktuell i anledning av ett av kommunalrättskommittén i dagarna justerat betänkande. Det har vidare upplysts att grundlagberedningen för närvarande utreder frågorna om en omläggning av det statliga budgetåret och av riksdagens mandattid och arbetsår. Som en konsekvens av införandet av gemensam valdag för riksdagsval och kommunalval måste även mandattiderna för kommunernas beslutande församlingar upptas till övervägande i detta sammanhang. I detta läge finner utskottet anledning saknas till någon riksdagens åtgärd i anledning av förevarande motioner. Utskottet hemställer,

att riksdagen avslår motionerna I:155 och II:207.

Stockholm den 29 oktober 1968

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Sveningsson (h), fru Segerstedt Wiberg* (fp), herrar Sörlin (s), Sörenson (fp), Nyquist (s), Ivar Andersson (s), Svenungsson (h) och Ernst Olsson (cp); samt

från andra kammaren: herrar Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Henningsson* (s), fru Thunvall (s), herrar Johansson i Trollhättan (s), Larsson i Luttera* (cp), Norrby (fp), Jonsson (fp), Werner (h) och Lindberg (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Norrby* (fp).